

Carl Heinrich Becker'in Sansürlenlen Ermenilere Dair Yazısı

Ömer Faruk Demirel*

Giriş

Alman şarkiyatçılığının önde gelen isimlerinden birisi Carl Heinrich Becker'dir. Onu diğer şarkiyatçılardan ayıran özelliklerinden birisi seçkin aydın kişiliğidir. Bir diğer özelliği ise yegâne şarkiyatçı bakan olarak Alman yüksek öğretimine ve şarkiyatçılığa önemli katkılarının olmasıdır. Yine bir başka ayırcı özelliği ise İslam'ı Hristiyanlık ve Yahudilikten ayrı düşünmeyen Becker'in Türkiye'nin cermenleştirilmesine karşı çıkmış¹ olmasıdır. Becker seçkin bir konuma sahip olmasına rağmen Ermeni meselesine dair kaleme aldığı yazıları sansürlenmiş, yayınlatılmamıştır. Bu sansürlenmiş yazılara geçmeden önce Becker'in şahsı hakkında kısaca biyografik bilgiler vermekte fayda var.

12 Nisan 1876'da Amsterdam'da doğan Becker 1899'dan itibaren Lozan ve Heidelberg'te Arabistik ve İlahiyat okumuştur. 1908 yılında Hamburg'taki Kolonialinstitut'un İslam bilim kürsüsünün başına geçen Prof. Becker daha sonra Bonn ve Berlin Üniversitelerinde görev yapmıştır.

1916 yılında eğitim bakanlığında raportör olarak göreve başlayan Becker, Otto Braun kabinesine 1925 yılında dışardan devlet ve eğitim bakanı olarak girmiş ve bu görevini 1930 yılına kadar aralıksız sürdürmüştür. Becker, Wilhelm von Humboldt ve Friedrich Althoff'un yanında Alman üniversite tarihinde üçüncü önemli eğitim reformcusu ve politikacısıdır. 1930 yılında tekrar üniversiteye dönen Becker 1933 yılında hayata gözlerini yummuştur.²

Becker özellikle Bonn'da görev yaptığı dönemden itibaren mesaisini Türkiye ile alakalı konularda yoğunlaştırmıştır. Becker de birçok meslektaşının yaptığı gibi Birinci Dünya Savaşı'nda bilgisini politikanın hizmetine sunmuştur. Bu dönemde

* Dr., Berlin Teknik Üniversitesi, Berlin/ALMANYA, yesi@gmx.de ORCID: 0000-0002-6587-3254

1 Carl-Heinrich Becker, Internationale Wissenschaft und nationale Bildung. Ausgewählte Schriften. ed. Guido Müller. Köln 1977, s. 9-13.

2 Heidermarie Nowak „Über leben und Nachlass des preussischen Kultusminister Carl Heinrich Becker (1876-1933)“, Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte, 33, 1982, s. 128-132.

Türk-Alman ittifakının kurulması ve propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Carl Heinrich Becker hem oryantalist hem de bürokrat ve bakan olması hasebiyle Almanlar arasında şark ile alakalı konuları en iyi bilenlerden birisi belki de birincisidir. Becker'in Birinci Dünya Savaşı esnasında özel haber kaynakları olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Almanya'nın çok önde gelen şark uzmanı olan Becker'in sözleri sadece Hristiyanlık gayretleri ile söylenmiş olmayıp Avrupa'da olunabilecek kadar objektiftir. Bu oldukça tarafsız bilim adamının Ermeniler hakkında yayınlanmasına müsaade edilmemiş iki yazısı³ bu bildirinini konusunu teşkil etmektedir. Becker'in terekesinde bulunan bu yazıların birçok araştırmacı tarafından görüldüğünü fakat ele alınmadığını, hatta bu yazıların gündeme getirilmesinden rahatsız olanların var olduğunu da ifade etmek gerekmektedir.

Ermeni meselesinde Almanların fikirleri çok önemlidir. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önceleri Türk ordusunu ıslah etmek için çok sayıda Alman subayı Türkiye'de görev yapmıştır. Bu subaylar Türkiye'deki görevleri esnasında Türkiye'deki gelişmeleri izlemekteydiler. Osmanlı Devleti'nde görev yapmakta olan Alman subayları savaştan çok daha önceleri Ermenilerin savaş çıkması halinde ayaklanacakları ve düşman ordularına yardımcı olacaklarını gerek Alman gerekse Türk yetkililere rapor etmekteydiler. Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devleti sınırları içinde 30.000'den fazla Alman bulunmaktaydı. Çok sayıda askeri ve sivil görevliler Osmanlı Devleti sınırlarında olup bitenleri, tehcir kararının alınmasını gerektiren şartları ve tehcir uygulamalarını da Berlin'e rapor etmekteydiler. Savaş esnasında Alman ordusunun istihbarat elemanları ve Max von Oppenheim'in⁴ kurduğu ve İstanbul şubesinin başında olduğu Nachrichtenstelle für den Orient adlı propaganda kuruluşunun elemanları da Türkiye'deki bütün azınlıklara yönelik çalışmalar yapmaktaydılar. Bütün bilgilerin toplandığı Alman Dışişleri Bakanlığı'nda görev yapan Becker'in sansürsüz haber aldığıın altını çizmek gerekir. Becker haberlerin sansürlendiğini çok iyi bildiği için savaşla ilgili haberleri farklı kanallardan elde etmeye özen göstermiştir. Cepheden çok sayıda sansürsüz mektup aldığıın ünlü şarkiyatçı Macar Yahudi'si Ignaz Goldzieher'e

3 Tereke de iki ayrı müsveddesi olan bu yazıların muhtevaları ufak tefek değişikliğin dışında aynıdır. Burada Becker'e ait olan fikirler ve alıntılar dipnot yerine italik olarak belirtilmiştir.

4 Max von Oppenheim Alman Dışişleri için kaleme aldığı muhturasında Ermenilerin savaşta Osmanlı Devletinin düşmanlarının saflarında olacaklarını bildirmekteydi. Bkz. Denkschrift Oppenheim über Revolutionierung der Islamischen Gebiete unserer Feinde. PA AA RZ 210/26319.

yazdığı 2 Haziran 1915 tarihli mektupta⁵ anlatmıştır. Becker cephede veya savaştan uzak bölgelerde görevli Alman askeri veya sivil şahıslarından doğrudan bilgi almıştır. Hatta Filistin cephesinde görev yapan öğrencisi Hellmut Ritter hocası için günlük tutmuştur.⁶ Bu sebeple Becker'in hem önde gelen bir oryantalist olması hasebiyle hem de çeşitli kaynaklardan sansürsüz haberler aldığı için Ermeni sorununa dair Almanya'da tartışmasız en doğru bilgilere ulaşabilen kişilerden birisidir.

Özellikle son dönemlerde Almanların soykırım iddialarını güncelleştirmeleri, kraldan çok kralcı olup her platformda Türkleri soykırımla suçlamaları Alman kaynaklarını daha da cazip hale getirmektedir. Türk-Ermeni münasebetlerinin araştırılmasında en çok başvurulan Almanca kaynaklar Türklerin aleyhine, çoğu ön yargılı misyonerler tarafından kaleme alınmış olanlardır. Bu misyonerlerin en ünlüsü papaz Lepsius Alman Dışişleri Bakanlığının Ermenilerle alakalı belgelerine ilaveler yaparak, tahrif ederek yayınlamıştır⁷. Bu yayın yıllarca birçok araştırmacı tarafından arşiv kaynağı olarak kullanılmıştır. Bugün Alman Dışişleri Bakanlığının arşivinde araştırmacılara sunulan Ermeni sorununa dair dosyalardan belgelerin ayıklanmış olduğu çok bellidir. Bu sebepten dolayı özellikle o dönemde yazılmış olan mektuplar çok kıymetlidir. Bir başka önemli kaynak olan hatıratlar ise çok önemli olsalar da müellifin temayülleri ihtiva ederler. Bu kaynakların yanında sansüre uğramış, yayınlanmamış olan Almanca kaynaklar da hiç şüphesiz önemlidirler. Misyonerlerden başka Ermeni sorununa akli selim ile yaklaşan bilim adamı veya Türkiye'de görev yapmış olan askerlerin yazıları gerçeğe daha yakın olan kaynaklardır. Becker'in bu yazılarının içeriğine geçmeden önce sansür macerasına da değinmekte fayda vardır.

Becker'in Ermeni meselesinin ele alındığı muhtevası aynı iki ayrı yazısı da daktilo ile yazılmış olup tarih bulunmamaktadır. 'Armenierverfolgung und Ihre Ursache'

5 Geheimes Archiv Preussischer Kulturbesitz. VI. HA N1 Carl Heinrich Becker. Nr.: 449 ve 7836 numaralı dosyalar.

6 Becker cepheye giden talebesi Ritter'e günlük tutturup cephede olanı biteni birinci elden öğrenmeye çalışmıştır. Becker'in terekesinde bulunan çok sayıda mektup ve Ritter'in günlüklerinde savaş ve cephe gerisine dair Becker'e yazılan önemli bilgiler vardır. Türk Tarih Kurumu'nun 2017 yılında tertiplemiş olduğu I. Dünya Savaşı'nın Hukuki ve Tarihi Yönleri Uluslararası Sempozyumunda Ritter'in günlüklerine dair tarafımızdan sunulan bildiriye geniş bilgi vardır.

7 Johannes Lepsius (1919): Deutschland und Armenien 1914-1918. Sammlung Diplomatischer Aktenstücke. Der Tempel Verlag, Potsdam. Bu belgelerin tahrif edildiğine dair bakınız Mustafa Çolak (2003): 'Kaynak Kritiği ve Tehcir Olayında Belge Tahrifatı – Johannes Lepsius Örneği –', Belten, c. LXVI, s. 967-984.

(Ermeni Kovuşturması ve Ana Sebebi) başlıklı metnin üzerinde kopya olduğuna ve çok gizli olduğuna dair bir ibare ve imza olarak CHB ibaresi bulunmaktadır. Adana ve Halep'teki olaylardan altı yıl sonra bugün diye bir ifadesinden yazının 1915 yılında kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Diğer yazı ise, Armenier, Türken und Wir' (Ermeniler, Türkler ve Biz) başlığını taşımaktadır.

Becker'in terekesinde bulunan bu iki müsveddenin macerası da muhtevası gibi ilginçtir. Bu yazının sansürlendiğini yine Becker'in terekesinde bulunan Reinhard Jung'un⁸ Becker'e gönderdiği bir yazıdan öğreniyoruz. Reinhard Jung'un Becker'e Deutsch-Türkische Vereinigung (Alman-Türk Cemiyeti) adına yazdığı 30 Ekim 1915 tarihli mektuba⁹ göre Becker makalesini Ernst Jäckh ve Paul Rohbach'ın naşirleri oldukları „Das grössere Deutschland“ adlı haftalık dergide yayınlamak istemiştir. Jäckh, Jung'a Alman Dışişleri Bakanlığı'nın uyarısıyla Becker'e yazısını ilerde yayınlamasını tavsiye ettiğini bildirmesini istemiştir. Bakanlık Ermeni konusu ile alakalı tartışma istememektedir. Lepsius'a da susması tenbihlenmiştir. Jung'a göre Papaz Lepsius fikirlerini alenen açıklaması halinde Becker'in yazısı çok önemli olacaktır.

Becker'in terekesinde bulunan çok sayıdaki mektup ve yayınlanmamış makale müsveddeleri bulunmaktadır. Bu terekede bulunan mektuplar ve müsveddeler yurt içinden ve yurt dışından çok sayıda araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu müsveddelerin birçoğları da zamanla yayınlanmıştır. Fakat her nedense Ermenilerle alakalı bu iki yayınlanmamış makale de hiçbir araştırmacının ilgisini şimdiye kadar çekmemiştir. Becker'in bu makaleleri hem içerik açısından hem de sansürlenmiş olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu incelemede Becker'in makalesinde ileri sürdüğü tezler farklı başlıklar altında konu bütünlüğü içinde incelenecektir.

Sadık Millet Ermeniler

Becker yazılarında Ermenilerin Türkiye'de bir Hristiyan azınlık olarak yaşamlarını tarihi perspektif içinde ana hatlarıyla ele alarak sorunun bütün boyutlarıyla doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Becker'e göre Türkler 1821 yılında isyan eden Rumlara karşılık Ermenileri sadık millet olarak

8 Reinhard Jung (1888-1975) başkanlığını Ernst Jäckh'in yaptığı Deutsch-Türkische Vereinigung adlı cemiyette görev yapmıştır. Ekonomi tarihi çalışmaları yapan Jung 1936-1954 yılları arasında Berlin Üniversitesi'nde görev yapmıştır.

9 Geheimes Archiv Preussischer Kulturbesitz. VI. HA NI Carl Heinrich Becker. Nr.: 2119.

adlandırmaktaydılar. Türkler bürokraside Rumlardan boşalan kadroları Ermenilerle doldurdular. 1890 yılına kadar Ermeniler sorunsuz bir şekilde dini vecibelerini yerine getirdiler. Okulları, kiliseleri vardı. Konstantinopol'de bankerler, taşrada para sahipleri Ermenilerdi. Becker'e göre İspanya'ya ele geçiren Hristiyanlar Müslümanları göçe ya da Hristiyan olmaya zorlarken aynı tarihlerde Türkler ele geçirdikleri bölgelerde yaşayan Ermenilere ve diğer Hristiyanlara dini özerklik verdiler ve bunlar zamanla devlet içinde devlet oldular.

Becker'e göre Ermenilerin Osmanlı Devleti sınırları içinde Türklerden daha müreffeh bir hayat sürdürdükleri tarafsız her yabancının gözlemediği bir durumdur. Saray sarrafları genellikle Ermenilerdi. Becker'in sözünü ettiği saray sarraflarına en iyi örnek Düzyan ailesidir. Düzoğlu ya da Düzyan ailesinin etkili olduğu darphane kurumunda Ermeniler, Osmanlı Devleti'nde adeta paranın yöneticisi olmuşlardır. 1762 yılından itibaren meşhur Düzyan ailesinin üyelerinden birisi darphane bakanı olmuştur. Düzyan ailesinin darphaneyi murakebeleri 1819-1839 arası istisna edilirse, adeta bir hanedan imtiyazıyla 1880 yılına kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir.¹⁰ Becker para ve altını elinde bulunduran Ermeni halkının gittikçe zenginleşirken çok kere fakir olan Türklerin aleyhine güçlendiklerini vurgulamaktadır.

Bilhassa Trablusgarb ve Balkan Savaşlarının ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı her bakımdan Türk milleti için çok büyük bir yıkım olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde zanaat ve ticaret ile meşgul olan Ermeniler iyice zenginleşirken bitmek tükenmek bilmeyen savaşlarda gençleri şehit ya da esir olan ya da sakat kalan Türkler fakirleşmekteydiler. Zenginleşen sadık millet sermayeyi eline geçirmiş ve bu sayede iktidarını sürekli güçlendirmektedir.

Becker, Ermenilerin ayaklanmaya başlamadan önce Türkiye'de imtiyazlı bir yaşam sürdürdüklerinin altını çizmektedir. Refah seviyeleri sürekli yükselen, dini vecibelerini sorunsuz yerine getiren Müslümanlarla eşit sayılan, devlet içinde devlet olan Ermenilere ne oldu da silahlanmaya ve terör eylemlerine giriştiler?

Ermeniler ve Misyonerler

Becker'in ikinci tezi Ermenilerin Osmanlı topraklarında müreffeh bir hayat sürmekte iken kendiliklerinden değil de bilhassa Protestan misyonerlerin kıskırtmalarıyla Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmış olduklarıdır.

10 Kaleci, Fatih (2017) XIX. Yüzyılda Ermenilerin Osmanlı Mali Sistemindeki Yükselişleri ve Etkileri. Türk-Ermeni İlişkilerinin Bölgesel Politikalara Etkisi (19. Yüzyıldan Günümüze) Uluslararası Sempozyumu. 12-14 Mayıs 2016 Bitlis. Yayına Hazırlayan Arzu Güneş Saygın, Ankara, s. 611-631, s. 628.

Kadınlarının başlarını örttüğü, geleneklerinin Müslümanlardan farklı olmadığı Ermenilerden 1830' lu yıllarda Moltke¹¹ Hristiyan Türkler diye bahsetmektedir. Ermeniler Amerikalı misyonerler içlerine girinceye kadar Türklerden ayrı edilmeyecek şekilde bir yaşam tarzına sahiptiler.

Becker'e göre Amerikalı Protestan misyonerler ilk ciddi faaliyetlerine Kayseri'de başladıktan sonra birkaç yıl içinde çoğunluğu Türk nüfusun oluşturduğu birçok Anadolu şehrinde okullar açmışlardı. Bu okullara sadece Gregoryan Ermeniler itibar etmekteydiler. Doktorla çalışan Protestan misyonerler özellikle doktorun olmadığı bölgelerde çok etkili olmaktadır.

Ermeniler Amerika'ya götürülerek özel bir eğitimden geçirildikten sonra tekrar Türkiye'ye getiriliyordular. Yurda hem Amerikan vatandaşı hem de birer profesör olarak dönmekteydiler. Amerika vatandaşı oldukları için suç işledikleri takdirde hamileri Amerika tarafından destek alacakları bilinmektedir. Amerikalı Protestanlar tarafından Protestan olarak yetiştirilmiş olan Ermeniler tarihlerini öğrendiler. İlk defa bir Ermeni kralının olduğunu, Partlar ve Romalılarla savaştığını, Bizans tahtına bir Ermeni kralın çıktığını ve orta çağda Küliya'da küçük bir Ermeni krallığı olduğunu öğrendiler. Becker'e göre köleliğe alışmış olan doğululara Amerikalıların hürriyet fikri iyi gelmedi, bu körlerin gözlerine ışık fazla geldi. Tam anlamıyla tahsil alamayan Ermeni gençleri yarım öğretmenler olarak öğrencilerine Amerikan hürriyet fikrini aşılamaktaydılar. Milliyetçilik ve bağımsız devlet kurma fikrini Amerikalılardan başka Ruslar ve İngilizler de kendi politikalarına uygun olarak aşıladılar.

Becker'in sözünü ettiği Ermenilerin kendi tarihlerini Amerika'da öğrenmiş olmaları masumane bir bilgilenme değildir. Ermenilerin Amerikalıların kendi çıkarları doğrultusunda arzu ettikleri Ermeni tarihini öğrendiklerini gözden kaçırmamak gereklidir.

Türk hükümeti başlangıçta bu okulları desteklerken sonraları dikkatli olmaya başladı derken Becker Katolik Ermenileri Amerika güdümündeki Protestan Ermenilerden ayırmak gerektiğinin altını çizmektedir. Becker'e göre Gregoryan kilise Amerikalılarla beraber çalışmış, buna mukabil Katolik Ermeniler din adamları ve Fransız Cizvit papazları ve metropolit Terziyan sayesinde devrimci hareketten, çok kötülüklerini gördükleri Hunçak ve Taşnaklardan uzak durdular. Fakat Türk yetkililer Protestan Ermenilere dokunmak yerine Katolik Ermenileri Mezopotamya'ya sürdüler.

11 Helmuth Graf von Moltke 1835-39 yılları arasında Türk ordusunu reforme etmek için Türkiye'de bulunmuştur. Moltke yukardaki gözlemini ifade ederken Ermenilerle Rumları kıyaslar ve Ermenilerin Rumlardan farklı olarak Türklerin geleneklerini, dillerini vs. aldıklarını ve Türklerle uyum içinde yaşadıklarını belirtmektedir. Gesammelte Schriften und Denkwürdigkeiten des General-Feldmarschalls Grafen Helmuth von Moltke. 8. Cilt, Briefe über Zustaende und Gegebenheiten in der Türkei. Berlin, 1839, s. 34.

Becker'in sözünü ettiği bu misyonerlerin zararlı faaliyetlerini Osmanlı Devleti izliyordu. 1895 olayları sonrasında Avrupa devletlerinin yoğun baskıları neticesinde hazırlanan Anadolu Islahat Projesini uygulamak için görevlendirilen Ahmet Şakir Paşa II. Abdulhamid'e arz ettiği raporunda yüzyıllardır birlikte sulh içinde yaşayan Ermenilerle Kürtler arasında Avrupalı misyonerlerin düşmanlık soktuğunu belirtecekti.¹² Tedbir olarak Diyarbakır, Palu, Zeyton ve başka yerlerdeki yetimhaneler kapatıldığı gibi ahaliye dağıtılan para, gıda vs. yardımların da devlet eliyle yapılması sağlandı.¹³

Osmanlı Devleti'nin almış olduğu tedbirler etkili olamamıştır. Protestan misyonerlerin yetiştirdikleri yarım bilgili öğretmenler Ermeni okullarında öğrencilerine bir yandan bağımsız Ermenistan fikirlerini aşılarken çok kere silahlanma ve terör olaylarının başında bulunuyorlardı.

Ermenilerin Silahlanmaları ve Ayaklanmaları

Becker'in üçüncü önemli tezi Ermenilerin silahlanmalarına dairdir. Protestanlığı kabul eden, beyinleri yıkanan bu Ermeniler hızlı bir şekilde silahlanarak ayaklanma hazırlığına girişmişlerdir.

Becker, Osmanlı Devleti'nde eskiden yasak olan silah ithalatının serbest bırakıldığını bundan da Ermenilerin yararlandıklarının üzerinde durmaktadır. Alman ve İngiliz silahlarının ithal edildiğini anlatan Becker bir firmanın sadece Suriye ve Karaman'da bir milyondan fazla silah sattığını ve alıcıların genellikle Ermeniler olduğunu belirtmektedir. Becker Kayseri'de Ermenilere ait bomba fabrikalarını ve silah depolarını bizzat gördüğünü belirtmektedir. Bu ülkeyi tanyan herkesin bu silahlanmanın asıl gayesinin ne olduğunu kolayca tahmin edeceği öngörüsünü de sözlerine eklemektedir. Bu ihtilalcilerin birincil amacı kargaşa ve düzensizlik yaratarak Müslümanlar tarafından merhametsiz misillemeye sebep olmak ve böylece Avrupalı devletlerin olaylara müdahale etmelerine zemin hazırlamaktır. Becker'in bu son derece isabetli tespiti Ermenilerin sıklıkla başvurdukları bir yoldur.

Becker yazısında Avrupa'da gündeme gelen Ermeni ayaklanmalarından 1895/6 Zeyton, 1909 Adana ve Halep ve 1915 tehcir esnasında vuku bulan hadiselere temas etmektedir.

Bilindiği gibi Zeyton bugün Kahramanmaraş'a bağlı Süleymanlı köyünün o zamanki adıdır. Başlangıçta devlete vergi vermeme gibi akseden Zeyton 'daki hareketin bir ayaklanma olduğu sonradan anlaşılmıştır.

12 Halil Özşavh s. 86.

13 Aynı yer s. 87.

Becker'e göre Ermeniler dağlık bölge Zeyton'da 1895 sonunda dokunmayacaklarına söz vermelerine rağmen Türk askerlerini öldürmeleri üzerine Osmanlı devletinde Ermenilerden intikam alma fikri yayılmıştır. Zeyton'daki ayaklanmanın ispatlanması üzerine İstanbul ve taşrada olaylar çıktı. Bu olaylar üzerine İngiltere'de ve Almanya'da Dr. Rohbach ve Dr. Lepsius öfke fırtınası estirdiler. Avrupa'nın tavrı her zaman Becker'in bahsettiği gibi olmuştur. Ermeniler silahlanırken, Müslüman halka katliam yaparken susan Avrupalılar olaylar Ermenilerin aleyhine döndüğü vakit öfke fırtınaları estirmeye başlamaktadırlar.

Becker Zeyton ayaklanmasından bilhassa İngilizleri sorumlu tutmaktadır. Zeyton'da asiler cezalandırılmadı. İsyana katılanların arasında Fransız-Ermeni kral Lusignan hanedanından geldiğini söyleyen güzel bir adam taht iddiasıyla ortaya çıkmıştı. İngiliz ve Fransız büyükelçilerinin müdahalesi ile gerçek suçlular cezalandırılmadan yurt dışına çıkarıldılar. Tahta çıkmak isteyen bu kişi de yurt dışına gidenler arasındaydı. Ermenileri kaşırtan İngiltere ise kenara çekildi, onları yalnız bıraktı.

Becker'in bildirdiğine göre ayaklanmalar olurken Avrupalı güçlerin filusunun denizden Mersin veya İskenderun'a çıkarma yaparak Ermenileri korumayı hedeflemiştir. Alman ve Fransız kumandanlar çok ulustu filodan müdahale etmek istemişler, fakat İngiltere'nin Adana konsolosu (Colonel Doughty Wylie) tehlikeli bir durum yok deyince geri çekilmişler. Becker bu İngiliz konsolosun eşinin Daily News'de anularını yayınladığını ve eşinden farklı görüşler ileri sürdüğünü bildirmektedir.

Becker İngilizlerin 1895/96 da olduğu gibi 1909 da Ermenilerin öldürülmesine göz yumduklarını söylerken İngilizlerin amacının Almanların ön plana çıkmasını ve Kilikya'ya yerleşmesini engellemek olduğunu iddia etmektedir.

Becker 1909 yılındaki Ermeni ayaklanmaları hakkında da çok ilginç tespitler yapmaktadır. Becker'e göre 1909 yılında Adana ve Halep'te Ermenilere sürpriz yapılmıştır. Türk ahali ile Ermenilerin arasındaki çarpışma çok iyi silahlanmış Ermenilerin lehine giderken Selanik taburları karşısında Ermeniler ağır kayıplar vermişlerdir. Becker her fırsatta Ermeni katliamı yaptığını iddia ettiği Jön Türklerle Selanik bağlantısı kurmaktadır. Becker Adana ve Halep'te kine karşı kinin yol açtığı hadiselerde çok sayıda Ermeni'nin hayatını kaybettiğini bunun da sorumlusunun Ermenilere bağımsızlık vadeden İngilizler ve para vs. yardında bulunan Ruslar, vicdansız ajanlar olduğunu bildirmektedir.

1909 da Ermenilerin İngiltere'nin cesaretlendirmesiyle istiklalleri için ayaklandıklarını herkes biliyordu diyen Becker 1909 olayların sorumlusunun Abdülhamid değil İttihat ve Terakki olduğunu ve İttihat ve Terakkinin suçları haksız yere Abdulhamid'e yüklediğini iddia etmektedir. Almanya'daki sansürden dolayı olayların hakikatini öğrenmek mümkün değildir. Alman gazetelerinde konuyla ilgili pek fazla habere yer verilmemiştir. Becker yakından tanıdığı bazı

gazete redaktörleri Alman Dışişleri Bakanlığının sansür uygulattığını ve gerçeğin hiçbir zaman öğrenilmemesini sağladığını söylediklerini ifade etmektedir.

Becker 1895 ve 1909'daki olayları Türklerin Ermenilere verdiği ders olarak nitelemektedir. Bu olaylardan sonra Türkler Ermenilere güvenmedikleri için Ermenilerin de Türklere karşı kinlerinden dolayı barışma teşebbüsleri netice vermemiştir.

Papaz Tomayan Meselesi

Becker'in Merzifon ve çevresinde terör faaliyetlerinin ele başısı olan Papaz Tomayan hakkında ki tezine göre Avrupa 'daki yansmaları farklı olsa da papaz Tomayan'ın yargılanması ve tutuklanması konusunda Türkiye haklıydı.

Becker ayrılıkçı Ermenilerin faaliyetlerine örnek olarak Merzifon'daki Tomayan'ın başkanlığındaki isyan hazırlıklarını vermektedir. Becker Merzifon'da Amerikan misyonuna bağlı Ermenilerin bombaları Almanların evlerinde sakladıklarını, bu konuda şahitleri olduğunu isim sayabileceğini belirtmektedir.

Becker'in sözünü ettiği Karabet Tomayan İsviçre'de eğitim alır ve bir papazın kızı olan Lucy ile evlenir ve Merzifon'a dönerek burada karı koca çok yönlü faaliyetlerde bulunurlar. Karabet ruhban okulunda ders verirken Lucy de Avrupa'da Ermeni propagandası yaparak hastahane projesi için yardım toplar. Karabet 1886 yılında hem ruhban okulunda hem de Anadolu Kolejinde öğretmenlik yapar ve muvakkaten kilisede papazlık vazifesini de zaman zaman yürütür. Karabet eğitimin dışında cemiyet işlerinde de çok faaldır. Hatta 1883 yılında Pontus Protestan Cemiyeti ilk toplantısını onun başkanlığında yapmıştır.

Merzifon'daki Ermeni terörünün baş sorumlusu Tomayan'ın suçu sabit görülmüş ve 1892 yılında tutuklanıp idama mahkûm edilmişken Amerika ve Avrupa devletlerinin baskısıyla sınır dışı edilmiştir. 1893 yılında serbest bırakılan Tomayan ve arkadaşı Kayayan Avrupa'ya gitmiş ve orada faaliyetlerine devam etmişlerdir. Tomayan 22 Eylül 1896 tarihinde Duesseldorf'ta, 27 Eylül de ise Bremen "de Protestan din adamlarıyla beraber ,Ermenistan Kan İçinde 'konulu konuşmalar yapmıştır. Türkleri baştan aşağı kötüleyerek yaptığı iftira konuşmalarına Alman basını büyük yer vermiştir. Alman yardımını hedefleyen bu konuşmalar Protestan çevrelerde etkili olmuş ve Hristiyanlar din kardeşleri Ermenilere yardıma çağırılmışlardır.

Becker ,Merzifon'daki okul 1895 yılında isyancıların merkezidi ve Profesör Tummajan'ın yargılanmaması için Almanlar çabalasa da Türklerin açısından doğruydı derken dürüstlüğünü bir kere daha göstermektedir. Batılılar tarafından yasaların ve

mahkeme kararlarının hiçe sayılarak din adamı, gazeteci, okutman vs. kisveler altında faaliyet gösteren terör ve fesat faaliyetleri sürdüren bazı insanların korunduklarına günümüzde de şahit olunmaktadır.

1895 yılındaki olaylar Türklerle Ermenilerin arasını büsbütün açmıştır diyen Becker Ermenilerin Almanlarla olan münasebetlerinin de iyi olmadığını vurgulamaktadır.

Alman-Ermeni Münasebetleri

Bilindiği gibi Almanya diğer sömürgeci Avrupa ülkelerine kıyasla yurt dışında etki alanını büyütmeğe çok daha sonraları başlamıştır. Almanlar Osmanlı topraklarına geldiklerinde bilhassa Fransızların, Rusların ve İngilizlerin köşe başlarını tuttuklarını görmüşlerdir. *Becker'e göre Osmanlı topraklarında açılmış olan yüzlerce Fransız Katolik okullarında doğunun Hristiyan halklarına aynı zamanda Alman düşmanlığı aşılanmışlardır. Ortodokslar da Katolikler gibi Almanlara karşıydılar.*

Ermenilere sempatisi olmadığını belirten Becker savaşın başlangıcında şark Hristiyanlarının Alman aleyhtarı olduklarını ve Almanya'nın savaştan galip çıkacağına inanmadıklarını belirtmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin de bu savaşta yenileceğine kesin gözüyle bakan Ermeniler vakitlerinin geldiğine inanıyorlardı diyen Becker son derece realist bir durum tespiti yapmıştır.

Becker Ruslar ve İngilizler konsoloslukları kanalıyla Gregoryen ve Protestan Ermenileri kendi taraflarına çektiklerini ve bunların uygun zamanda Türklere ve Almanlara saldırmaya hazır olduklarını bildirmektedir.

Becker, İtilaf devletleri propagandalarında Ermenilere zulüm yapıyor ve bunun da müsebbibi Almanlardır demek suretiyle Almanya'yı köşeye sıkıştırmak istediklerini belirtmektedir. Buna rağmen bazı Almanların Türkiye'de isyancı Ermenilere yardım ve yataklık yaptıklarını da bildiren Becker'e göre bazı Ermeni isyancıların Alman pamuk şirketlerinde ve misyonerlerin evlerinde, okullarında saklanmaktaydılar.

Becker, Türkler Ermenilere katliam yapmak için Alman ittifakını kullanıyor derken halk arasında Ermeni katliamını Alman kayzerinin yaptıracağına inanıldığını da iddia etmektedir.

Jön Türkler, Meşrutiyet ve Ermeniler

Becker Jön Türklerden bahsederken Selanik menşesine vurgu yapmaktadır. Becker'e göre Sultan Abdulhamid'i devirmek için yapılan Jön Türk-Ermeni iş birliği uzun ömürlü olmamıştır. İşbirliğinin bozulmasının ana nedeni Ermenilerin batılı ülkelerden sonra İttihat ve Terakki'den de tam destek aldıklarını zannederek küstahlığa başlamış olmalarıdır.

Becker 2. Meşrutiyeti kastederek, Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik 'ilan edildikten sonra Ermenilerin mütevazılıktan uzaklaştıklarını ve kendilerinden emin bir şekilde, hiç çekinmeden Türklerin yanında yaralayıcı bir şekilde Türklerden Ermeni krallığı için 6 vilayeti istediklerine şahit olduğunu ifade etmektedir. Ermenilerin tiyatrolarında Ermeni tarihini işlediklerini, Ermeni kralının mağlup edilmiş Türklerin kafalarına basarken canlandırıldığını belirten Becker bu tiyatro sahnelerinin resimlerinin olduğunu da sözlerine eklemektedir.

Ermenilerin yaptıkları en küstahça olayın Kayseri'de Rusya'dan yönlendirilen Hınçak örgütü tarafında üzerinde parçalanmış zincirin ortasında kanlı bir hançer olan resimleri kapıların üzerine yapıştırıldığını ve Rus ajanların şehirde serbestçe dolaşıp propaganda yaparken Türklerin bu duruma seyirci kaldıklarına şaşırıldığını ifade etmektedir.

Becker'e göre Ermeniler batılı hamilerinin kıskırtmalarıyla küstahlaşmışlardır, fakat Jön Türkler de eski hoşgörülü Türkler, eski dervişler değillerdir. Birbirine güvenmeyen bu iki gurubun iş birliği ancak bir yıl sürdü derken Jön Türklerin sonraki dönemlerde Ermenilere müsamaha göstermediklerini vurgulamaktadır.

Becker istenmeyen olayların sorumlusunun Abdülhamid olmadığını, din adamları olmadığını Selanik kökenli Jön Türklerin sorumlu olduğunu iddia etmektedir. Buna karşın düşman ordularına destek veren, Müslüman köy ve şehirleri basıp bütün Müslüman halkı katleden Ermenileri ise vicdansız ajanların, Rusların ve İngilizlerin vaatleriyle yoldan çıkarılmış halk olarak göstermektedir.

Ermeniler ve Batılı Hamileri

Becker Ermeni sorununu günümüzde bilhassa batı ülkelerinde yapılan Ermeni çalışmalarının zıddına bilim ahlakına uygun bir şekilde ele almaktadır. Becker makalesinde sebep sonuç ilişkisine önem vermektedir. Ermeni sorununa dair yapılan çalışmalar sebep-sonuç ilişkilerini ortaya koymadıkça bilimselliği olmayan karalama yazıları olarak kalacaklardır.

Becker'e göre Türkiye zayıflamaya başlayınca Avrupalıların baskaları arttı. Avrupalı güçler Türkiye'nin karmaşık devlet yapısını parçalamak için farklı azınlık gurupları kullanmaya başladılar ve başarılı oldular. Fransa, İngiltere ve Rusya okullarıyla ve kültür politikalarıyla tek hedef için çalışıyorlardı. Onların ilk etapdaki gayeleri şark Hristiyanlarını içten Türkiye'den ayırmak onlarda 'hasta adamın' yakında öleceği inancını diri tutmak ve onlarda her türlü Avrupalı hamî özlemini uyandırmaktı. Osmanlı Devleti'ni parçalamak için şiddet vasıtalarının yanında icra ettikleri kültürel faaliyetler de etkili oldu. Türk devleti asırlardan beri gelen devlet düşüncesinden sıyrılıp millî devlet anlayışına geçemedi.

Becker'in millî devlet anlayışı çok önemlidir. Türk devletleri çok uluslu

olmadan önce de töre gereği azınlıkların inançlarına müdahale etmezlerdi. Çok uluslu Osmanlı Devleti asırlarca Hristiyan azınlıklara kendi inançları gereği yaşama ve çocuklarına dini eğitim verme imkânını vermiş, hatta teşvik etmiştir. Buna karşın Almanya gibi Avrupalı milli devletler azınlıklara yaşam hakkı vermemişlerdir. Almanya’da çok sayıda azınlık kısa sürede asimile olmak zorunda kalmıştır. Tamamen asimile olmayan Yahudiler Alman topraklarında defalarca soykırımı uğramışlardır. Becker’in arka planında Almanya’da asimile olan çok sayıdaki azınlığın tarihinin olduğu şüphesizdir. ‘Milli devlet’ Almanya’sının bir akademisyeni Becker’e göre Osmanlı Devleti milli devlet olabilseydi muhtemelen Ermeni sorunu olmayacaktı.

Becker’e göre Avrupalı güçlerin hamiliğini alan Hristiyan azınlıklar ikinci sınıf vatandaş olmak istemiyorlardı. Türkler ise egemenlik haklarından vazgeçmiyorlardı. Azınlık milletlere kerhen hürriyet verdikçe sorunlar artmaya başladı. Irki ve dini farklılıklar ekonomik ve siyasi şartlar gibi tesir ettiler. Çok kere Ermeniler Avrupalı hamilerine güvenerek Türkleri provoke edip Avrupalıların Türklere saldırılarını sağlamayı hedeflediler. Türkleri kendilerine saldırtan Ermeniler kendilerini mazlum göstererek batılı hamilerinin desteğini alarak bağımsız devlet kurma hedeflerine ulaşmayı planlamışlardır.

Becker’e göre İngiltere hep bulanık suda avlandı. İngilizlerin Bağdat Demiryolu ihalesini Almanlara kapırmaları üzerine Ermenileri Osmanlı Devleti’ne karşı kıskırtmışlardır. Almanya doğuda etkili olmaya, İngilizlerin başına bela olmaya başlayınca en kolay cevap Ermenileri kullanarak verilebilirdi. İngiliz vaatlerine katan Ermeniler kullandıklarının farkına varmadılar. Türk hakimiyetinde yüzyıllarca Gregoryen kilisesine bağlı kalan Ermeniler Protestan misyonerlerin etkisiyle kısa sürede Protestanlığa geçmişlerdir. İngiltere ve diğer batılı Ermeni hamilerinin asıl niyetlerinin bağımsız ve müreffeh bir Ermeni devleti değildir. Bu güçlerin asıl gayeleri Osmanlı sınırları içerisinde kalan azınlıkları kullanarak Osmanlı Devleti’ni daha da zayıflatmak ve nihayetinde parçalamaktır.

İngiliz kıskırtmasıyla ayaklanan Ermeniler her defasında yalnız kalmışlardır. Asli fail entelektüel İngiltere himayesi altına aldığı iddia ettiği Ermenileri ortada bırakmıştır. Bugün Sırbistan’da çınladığı gibi İngiltere’ye beddua çığlıkları duydum diyen Becker İngilizleri iki yüzlülükle suçlamaktadır. Rus ve İngiliz politikacılar Osmanlı Devleti’ni zayıflatmak için Ermeni kanının dökülmesine seyirci kalmışlardır.

Tehcir ve Sonuçları

Becker’e göre yüzyıllarca Türkler tarafından Ermenilere sağlamış olan müreffeh hayat farklı istikamete gitti. Batılı misyonerlerin kıskırtmalarıyla bağımsızlık

hevesine kapılan Ermeniler ayaklanma hazırlıklarına, silahlanmaya başladılar. Ermeniler arasında komplo, suikast fikri çok yaygındı ve çok sayıda bomba, silah, askeri malzemeler bulundu ve suçlular cezalandırıldı.

Bilhassa İngiltere ve Rusya'nın kışkırtmalarıyla vuku bulan 1895 ve 1909 Ermeni ayaklanmaları Türklerle Ermeniler arasında kin ve nefreti arttırdı. Bu nefret Ermenileri Birinci Dünya Savaşı'nda düşmanlarımızın safına götürdü diyen Becker Ermeni meselesi ile alakalı çok önemli bir konuya daha parmak basmıştır.

Bu savaşta Osmanlı Devleti çöküşle burun burunaydı. Karşısındaki düşmanlarında tam da şimdiye kadar Ermenileri kışkırtan güçlerdi. Bu ülkelerin basın yayın organları Osmanlı Devleti'nin sonunun geldiği fikrini yayıyorlardı. Ermenilerin çok büyük bir kısmı gözleri kör olmuş gibi İtilaf devletlerine hizmet etmekteydiler.

Becker Osmanlı Devleti'nin birden fazla cephede varoluş mücadelesi verirken Ermenilerin Rus ordusunda gönüllü olarak Türk ordusuna karşı savaşmaları ve casusluk yapmalarının üzerinde durmaktadır. Ermenilerin Ruslara yardımları Kafkas cephesinde ve Van'da Türklere çok pahalıya mal olmuştur. Ermeniler Van'da Müslüman halkın tamamını katletmişlerdir. Rusların himayesinde Müslüman halka yapılan katliamlar Ermenilere karşı güvenin yerini nefrete bırakmasına yol açmıştır. Ermeniler sadece Rus ordusuna katılmamış, bütün bölgelerde diğer İtilaf devletleriyle beraber çalışarak Türkiye'nin savaşta yenilmesi için gayret sarf etmişlerdir. Becker'in bahsetmediği Ermeni faaliyetlerinden birisi de Osmanlı ordusuna yapılan işe ve silah nakliyatını engellemeleridir. Osmanlı Devleti'nin geleceği için büyük tehlike oluşturan Ermeni faaliyetleri tehcir kararının alınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Osmanlı idarecilerinin bulunduğu çözüm Anadolu'daki Ermenilerin bir kısmını tehlikesiz bölgelere yerleştirmek şeklinde olmuştur. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartlar altında bütün iyi niyetine rağmen Ermenileri sağ ve salim olarak yeni yerleşim bölgelerine ulaştırmak nerdeyse imkansızdır. Bu konuya Türkiye'de görev yapmış bir Alman generalı olan von der Goltz Paşa, Talat Paşa'nın katili Tehliryan davasında bilirkişi olarak yaptığı konuşmada temas etmiştir. Goltz Paşa savaştan önce Türkiye'de çok iyi yetişmiş jandarma birliklerinin olduğunu, bunlara cephede ihtiyaç olunca yerlerine düzenli jandarma gibi görev yapacak birilerinin bulunmadığını anlatmıştır.

Merkezden uzakta, demir yollarının olmadığı bölgelerde devlet otoritesinin zayıflığı nedeniyle engel olabilme ihtimali zayıftı. Ermeniler Ruslarla birlik olarak korkunç, nefret uyandırıcı bir şekilde Müslüman köylerini yakıp yıkmaya başladılar. Ermeni dağlarında ki vahşi gerilla

savaşlarında umutsuzluğa düşen Türkler ve Kürtlerin kendilerini katleden gerillaları mahkemeye şikâyet etmeleri beklenemezdi. Bu durumu Ruslar ve İngilizler önceden bilebilirlerdi. Halbuki onlar Türkiye'yi zayıflatmak ve sonunda ahlaken infial uyandırabilmek için Ermeni kanının kendi emelleri için akıtılmasını istiyorlardı.

Becker Ermenilerin tehcir esnasında soyulduklarını, saldırıya uğradıklarını ve zor şartlar altında yaşam savaşı verdiklerini anlatmaktadır. Emlaklarını çok ucuza satmak zorunda kaldıklarını ve göç esnasında çok sayıda insanın eceliyle öldüğünü anlatarak acıklı bir manzara tasvir eder. Tehcir döneminde veba ve sair salgın hastalıklar oldukça yaygındı. Tehcir esnasında çok sayıda Ermeni salgın hastalıklar neticesinde ölmüştür diyen Becker bu hastalıklarla mücadele etmek için Osmanlı Devleti'nin Halep'te Alman okulunun yanında açılan hastanede Ermeniler tedavi ettirdiğini de gözlemlerine eklemiştir. Goltz Paşa yukarıda sözü edilen mahkemede bilirkişi olarak yaptığı konuşmada çok sayıda Türk askerinin de bu salgın hastalıklar sonucunda öldüğünü belirtmiştir.¹⁴

Ermenilerin katledilmelerine bir diğer sebep ise dini fanatizmdir, fakat çok önemli değildir. Becker bu cinayetlerin çoğunlukla Türklerin göz yummasıyla Kürtler tarafından yapılmış olduğunu vurgulamaktadır.

Becker'e göre Türkiye tehcir esnasında moral, ekonomik ve siyasi açılardan şüphesiz en çok kendisine zarar verdi. Bozulan halkın ekonomisi 10-15 yıldan önce tehcir öncesi seviyeye gelemez. Türkiye prestij kaybına uğradı ve önemli bir parçasını attı. Hristiyan devletlerin hoş karşıladıkları bu durumun siyasi neticeleri olacaktır. Becker'e göre Ermenilere yapılanlardan dolayı Alman memleketlerinde müttefik Türkiye dava edilecektir.

Becker'e göre Ermeniler 1895/96 ve 1909 ve 1914/15 yıllarında da masum değillerdi. Vatanlarına ihanet etmiş olan Ermenileri cezalandırmak Türkiye'nin hakkıydı, fakat asla bu tarzda değil diyen Becker uygulamada Avrupalı hissiyatın ve düşüncenin onaylamayacağı bazı şeyler maalesef oldu derken İtilaf devletlerinin sırf Almanya'yı zor durumda bırakmak için abartarak siyaseten kullandıklarını belirtmektedir. Bu katliamın sorumlusu olarak Almanya görülecektir.

Becker Osmanlı Devleti'nin o tarihte içinde bulunduğu şartları gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle günümüzde siyasi endişelerle Ermeni olaylarını yazanlar Osmanlı Devleti'nin varoluş mücadelesini verdiğini ve Ermenilerin kendi devletlerine karşı düşman safında savaştıklarını görmezden gelmektedirler.

14 Carl Alexander Krethlow: Deutsche Militärs und die Armenier 1835 – 1916. Demographische Konzepte, Sicherheitsmassnahmen und Verstrickungen. S. 154.

Halbuki Becker Ermenilere verilen cezayı doğru bulmasa da Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu şartları ve Ermenilerin gayelerini göz önünde bulundurarak olayları gayet objektif ve gerçekçi bir şekilde değerlendirmektedir.

Türklere karşı İngilizlerin yürüttükleri karalama, kıskırtma kampanyasına değinen Becker onların maskelerini yüzlerinden yırtıp atmaya mezun olduklarını belirtmektedir. İngiliz basını Türklere oldukları gibi değil de hali hazırdaki siyasi ortamın ihtiyaçlarına göre değerlendirmektedir. Almanların Amerikalılarla yakınlaştıkları bir zamanda kasıtlı olarak kaleme alınan bu yazıların asıl maksadının Alman-Amerikan yakınlaşmasını engellemek ve Amerikalı misyoner, dindar çevreleri Türkiye'ye karşı kıskırtmak olduğuna dikkatleri çeken Becker, İngilizlerin niyetlerinin bununla da kalmadığını belirtmektedir. Becker'e göre bu durumdan Alman kamuoyu rahatsızlık duyacak ve Türkiye'ye karşı güvensizlik tohumları saçılacaktır. Menfaatlerimizin gereği olarak, düşmanlarımızın istekleri doğrultusunda yolumuzdan şaşmayacağız. Yaşam ve ölüm ile bağlı olduğumuz Türklere sıkıca sarılacağız. Ama onların hatalarına karşı kör değiliz. Gelecekteki vazifemiz savaş sonrasında Türkiye'nin kültürünü benzer olayların tekrar etmeyecek şekilde yükseltmek olacaktır.

Becker'e göre birçok milletin, ırkın, dilin ve dinin karışık bir şekilde yaşadığı bu coğrafyada gruplar arasında tarihten gelen kin vardır. İlkel ilişkilerin bir neticesi olarak çok kolay kan dökülür. Normal zamanlarda güçlü bir el düzeni sağlardı. Burada Ermeni ayaklanması ve cinayeti önce de vardı ve Jön Türkler zamanında da oldu. Unutmayalım ki Türkiye devlet otoritesinin sağlandığı ve eğitilmiş halkın olduğu bir Avrupa ülkesi olmayıp Avrupa eğitim ve devlet disiplinin yeni ve yavaş kök saldığı bir Asya devletidir.

Kafkaslarda Türkiye'nin karşılaştığı büyük zorluklar sadece Ermenilerin topluca vatana ihanet etmelerinden kaynaklanmıyordu. Hatta Rus ordusu içinde Ermeni lejyonu oluşturmuşlar. Devletin merkezinde de mevcut rejime karşı çok yaygın komplo faaliyetleri tespit edilmişti. Türk devletinin onların üzerine şiddetli cezalarla gitmesi onun doğal hakkı, evet vazifesi idi. Cezalandırmanın tarzı orta çağdan kalma yöntem idi ve hissiyatımızı ürperti.

Becker tehcir esnasında vuku bulan hadiseleri İngiltere'nin kendi siyasi emelleri için abartarak propaganda malzemesi yaptığını bildirmektedir. Becker, tehcir ile Osmanlı Devleti'nin önemli bir parçasını kesip attığını, bunun Türkiye için ekonomik ve siyasi olumsuz sonuçlarının olacağını altını çizmektedir. Becker'in tehcir esnasında cereyan eden hadiseler hakkında Avrupa ülkelerinin Türkiye'ye baskı yapacakları ve yine müttefik Almanya'da da Türkiye'nin şikâyet edileceği öngörüsü gerçekleşmiş ve güncelliğini günümüzde de korumaktadır.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nda birçok açıdan ilklerin yaşandığı herkesin malumudur. Propaganda bu savaşta çok büyük çapta kullanılan bir vasıta olmuştur. İngiltere bu savaşta Ermenileri sadece Türklere karşı kışkırtarak ve silahlandırarak kullanmamış aynı zamanda propaganda vasıtası olarak ta kullanmıştır. Bu incelemenin merkezinde bulunan Carl Heinrich Becker'in kaleme aldığı yazılarının İngiliz propagandasını çürütmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bugüne kadar yayınlanmamış ve ilk defa tarafımızdan konu edilmiş olan Becker'in bu yazıları Ermeni sorununun batıda kaleme alınmış en tarafsız ve doğru olanlarından birisi, belki de birincisidir. Her şeyden öte Becker yazısında bahsettiği kimi olayları bizzat yaşamış, görmüştür. Buna ilaveten doğru haber almak için özel kaynaklar kullanmıştır. Ermenilerin sorunlarını anlatırken sebeplerini de açıklamak suretiyle bilge kişiliğine uygun bir yöntem izlemiştir.

Becker bu yazılarında Türkler hakkında kimileri önyargılı olan bir dizi iddiada bulunmaktadır. Becker'in inandığını, gördüğünü özgürce yazdığını söylemek mümkündür.

Savaş esnasında Türklere sarılmamız gerek diyen Becker gibi düşünen çok sayıda Alman vardı. Bir yandan Ermenilerin devletlerine ihanet edip düşman saflarına katılmış olduklarını gören, diğer yandan da Osmanlı Devleti olmaksızın İtilaf Devletleri karşısında Almanya'nın tutunamayacağını gören Alman yetkililer realist bir siyaset izliyorlardı. Ermenilerin düşman saflarına katılıp Osmanlı ordusuna zarar vermeleri aynı zamanda bütün İttifak Devletlerine zarar vermeleri anlamına gelmekteydi. Bu sebeple özellikle Alman askerleri arasında Ermenilerden nefret edenlerin sayısı hiç te az değildi. Öte yandan Almanya'da çoğunluğu protest anlaşılmış olan Ermenilerin kara propagandalarını hararetle destekleyen çok etkili Protestan çevreler vardı. Becker sansürlenmiş yazılarında Alman çıkarlarını İngilizlere karşı korumak istemiştir. Tehcir esnasında vuku bulan istenmeyen bazı hadiselerden Almanya'nın sorumlu tutulması Becker'i bu makaleyi yazmaya sevk etmiştir anlaşılır. Fakat Almanya Dışişleri Bakanlığı anlaşılır hem Becker'i hem de Lepsius'u susturarak ne şiş ne de kebab yansın istemiştir. Savaş bittikten sonra ittifak bitince Almanların Ermenilere ve Türklere olan yaklaşımları Türklerin aleyhine bozulmuştur. Savaş bittiğinde Almanya'daki hâkim görüşe göre Türkiye ile ilerde benzer ittifaklar söz konusu değildir. Artık farklı bir Türkiye politikası izlenecektir. Ayrıca Becker'in savaştan sonra politikaya ağırlık vermiş olması, akabinde de beş yıl boyunca bakanlık yapması onu bilimsel yayın yapmaktan

uzaklaştırmıştır. Becker muhtemelen bu sebeplerden dolayı bu yazıları sonraki yıllarda yayınlamaya gerek duymadı.

Becker, Almanya Dışişleri Bakanlığınca sansürlenmiş yazılarında Almanya'nın olanlardan sorumlu olmadığını anlatmaya çalışırken Ermeni sorununun Türkiye'nin meselesi olduğunu, bağımsız bir devletin içişlerine karışmayacaklarını, dolayısıyla Ermeni sorununda Almanların bir dahli yoktur demektedir. Becker İtilaf devletlerinin sırf Almanya'yı sıkıştırmak için Ermeni meselesini abarttıklarını da ifade etmektedir. Türkler gibi Almanların da varoluş mücadelesi verdikleri savaşta Türklere sarılmak zorunda olduklarını da vurgulamaktadır.

Becker'in yerinde tespit ettiği gibi Osmanlı Devleti'nde Ermeniler dini vecibelerini yerine sorunsuz bir şekilde getirdikleri gibi kendi okulları vardı. Osmanlı Devleti'nin her tarafında zanaat ve ticaretin önemli bir kısmı Ermenilerin elindeydi. Türklerin millet-i sadıka dedikleri Ermeniler özellikle Yunan isyanından sonra onların bürokrasideki yerlerini de alarak hem ticarete hem de bürokraside dolayısıyla siyasette çok güçlü bir hale gelmişlerdir.

Batılı devletlerin hasta adam dedikleri Osmanlı Devleti'ni parçalamak için Türkiye'deki azınlıkları kullandıkları herkesin bildiği bir gerçekliktir. Başta Amerikalı Protestanlar olmak üzere birçok Hristiyan gurupların yapmış oldukları misyoner faaliyetleri Ermenileri hem protestanlaştırma hem de Türklere karşı ayaklandırmaya yönelikti. Misyonerlerin dışında çok sayıdaki Amerikan, İngiliz, Fransız, Rus, İtalyan ve diğer bazı Avrupa ülkelerinin Osmanlı Devleti sınırları için açmış oldukları okullarda da benzer faaliyet sürdürülmüştür.

Batılı devletlerin desteklemeleri ve kışkırtmalarıyla hareket eden Ermeniler Osmanlı Devleti'nin bitip tükenmek bilmeyen savaşlardan sonra iyice güçsüz düşmesinden sonra kendi zamanlarının geldiğine inanmaktaydılar. Bu inançla silahlanan Ermeniler 1895 de Zeytin'da, 1909 da Adana, Halep'te ve daha birçok yer ve zamanda Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı esnasında düşman ordularında gönüllü askerlik yapmaları ve casusluk yapmaları ile Rus ordusunun Türk topraklarını kolayca işgal etmesine yardımcı olmuşlardır. Bununla da kalmayıp Müslüman ahaliye birçok yerde katliam yaptıkları, bilhassa Van'da bütün Müslüman halkı öldürmüşlerdir. Bu olaylar Müslüman halkı Ermenilerden intikam almaya itmiştir. Osmanlı Devleti kendi emniyetini sağlamak için Ermenilerin bir kısmını güvenli bölgelere yerleştirmiştir. Zorunlu göçe tabi tutulan Ermenilerin bir kısmı yolda yağmacı Kürtlerin saldırılarında bir kısmı ise bulaşıcı hastalıklardan hayatlarını kaybetmişlerdir. Becker Ermenileri Kürtlerin

katlettiklerini Türk memurların buna sadece göz yumduklarını belirtmektedir. Becker, Ermenilerin 1895/96 ve 1909 olaylarında olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı esnasında da suçsuz değildiler derken Türkiye'nin Ermenileri yanlış yöntemle cezalandırarak haklıyken kendisini suçlu durumuna soktuğunu esefle belirtmektedir. Günümüzde Batıda Ermeni meselesi ele alınırken Ermenilerin kendi devletlerine ihanet edip düşman ordularıyla iş birliği yaptıklarını Van ve diğer birçok vilayette Müslüman halka katliam yaptıkları hususları görmezden gelinir ve sadece Türklerin Ermenilere soykırım yaptıkları iddia edilirken Becker dürüst bir ilim adamı olarak her ne kadar Ermenilerin öldürülmesini doğru bulmasa da ihanet ettiklerini ve cezalandırılmaları gerektiğini belirtmektedir. Becker Türkiye'yi suçluların yanında suçsuz olanlarında cezalandırıldığı yönünde eleştirmektedir. Bu sorunun ilerde Türkiye'nin başını ağrıtaacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Becker Tomayan örneğini vererek batılı ülkelerin suçları sabit olan Ermeniler için dahi Osmanlı Devleti'ne baskı yaptıklarını da belirtmektedir.

Becker'in Avrupalı ülkelerin Türkiye'ye siyasi baskılar yapacağı öngörüsü günümüze kadar sürüp gelmiştir. Bir başka öngörüsü olan İtilaf Devletlerinin Almanya'yı Birinci Dünya Savaşı esnasında vuku bulan Ermeni olaylarından sorumlu tutacağı da gerçekleşmiştir. Almanya savaşın sona ermesinin hemen ardından savaş suçlusuz olarak sorgulanırken Ermeni konusunda da suçlanmaktaydı. Savaş suçlusuz olmadıklarını göstermek için hummalı bir faaliyete girişen Almanlar kendilerini savaştan sorumlu göstermeyecek Alman arşiv belgelerini yayınlamışlardır. Bu cümleden olmak üzere Ermeniler ile alakalı belgeleri Lepsius özenle seçtiği belgeleri tahrif ederek yayınlamıştır.

Türklerin Ermenilere yaptıkları Rusların Doğu Prusya'da hem de kendi evlatlarına yaptıklarından kötü müydü? Kıyas ahlaki olur. Paralellikler bir şeyi düzeltmez, sadece açıklar. Ermenilerin öldürülmesini anlamak onu doğru bulmak anlamına gelmez. Müttefikimizin yaptığı yanlışları güzel göstermek dostluğa sığmaz diyen Becker gibi düşünerek azınlıkların tarihini mukayeseli olarak incelemek yerinde olur.

Becker'in yukardaki ifadelerinden hareketle Almanya'daki Yahudi azınlığın tarihi ile Türkiye'deki Ermeni azınlığın tarihini birkaç cümle ile karşılaştırmak Becker'in dediği gibi her ne kadar tarihte vuku bulmuş problemleri halletmese de açıklamaya yarar. Günümüzde maalesef Ermeni meselesinin Hitler 'e ilham kaynağı olduğu gibi mesnetsiz iddialar bulunmaktadır. Becker'in mantığından hareketle Ermenilerle gerçek soykırıma uğramış olan Yahudileri kıyaslayabiliriz. Yahudiler Almanya'da Hitler 'den çok daha önceleri de defalarca soykırıma uğramışlardır.

Yahudiler Birinci Dünya Savaşında Ermenilerin tam zıddına Alman Devletine hizmet etmişlerdir. Çok sayıda Yahudi savaşa gönüllü olarak gitmiştir. Hiçbir Alman Yahudi'si İtilaf devletlerinin ordularına hizmet etmemiştir. Yahudiler Alman devletine hep bağlı olmuşlardır. Yahudiler Ermenilerin aksine hiçbir zaman silahlanmamış, ayaklanmamış ve Alman askerlerini öldürmemiş ve bazı Alman kentlerinde katliam yapmamıştır. Alman topraklarında bağımsız Yahudi devleti kurma fikri dahi olmamıştır. Tam tersine Alman Devletinın sadık tebaası olarak kalmışlardır. Buna rağmen suçsuz günahsız Yahudiler öldürülmüş, işten atılmış, mallarına el konmuş vs. Bu Yahudilerle Ermenileri kıyaslamak sağlıklı akla aykırıdır.

Günümüzün aksine o dönemde Becker gibi Türkleri ve Ermenileri yakından tanımış olan birçok Almanın Hristiyanlık endişeleri taşımaksızın Türklere haksızlık yapıldığını söylediğini ve Ermenilere sempati duymadıklarını da belirtmek gerekir. Günümüzde sözü edilmeyen bir başka husus olan Kürtlerin yaptıkları Ermeni katliamları Becker'in vurguladığı bir başka husustur.

Kaynaklar

Arşivler

Geheimarchiv Preussischer Kulturbesitz. I. HA Rep Ministerium des Innern. Tit 343 a, Nr.: 177.

Geheimes Archiv Preussischer Kulturbesitz. VI. HA NI Carl Heinrich Becker. Nr.: 449, 7836 ve 2119.

Denkschrift Oppenheim über Revolutionierung der Islamischen Gebiete unserer Feinde. Poliitisches Archiv des Auswaertigen Amtes (PA AA) RZ 210/26319.

Basılı Eserler

Alan, Gülbadi, *Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji*, Ankara 2008.

Becker, Carl-Heinrich, *Internationale Wissenschaft und nationale Bildung*. Ausgewaehlte Schriften, ed. Guido Müller, Köln 1977.

Çolak, Mustafa, ‘Kaynak Kritiği ve Tehcir Olayında Belge Tahrifatı – Johannes Lepsius Örneği –’, *Bellten*, C LXVI, (2003), s. 967-984.

Kaleci, Fatih, “XIX. Yüzyılda Ermenilerin Osmanlı Mali Sistemindeki Yükselişleri ve Etkileri Türk-Ermeni İlişkilerinin Bölgesel Politikalara Etkisi” (*19. Yüzyıldan Günümüze) Uluslararası Sempozyumu*. 12-14 Mayıs 2016 Bitlis. ed Arzu Güneş Saygın, Ankara 2017.

Carl Alexander Krethlow, *Deutsche Militaers und die Armenier 1835 – 1916*. Demographische Konzepte, Sicherheitsmassnahmen und Verstrickungen. Ralf Hoffeld ve Christin Pischichholz ed *Das Deutsche reich und der Völkermord an den Armeniern* 2017, s. 149-181.

Lepsius, Johannes, *Deutschland und Armenien 1914-1918*. Sammlung Diplomatischer Aktenstücke. Der Tempel Verlag, Potsdam 1919.

Nowak, Heidemarie, „Über leben und Nachlass des preussischen Kultusminister Carl Heinrich Becker (1876-1933)“, *Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte*, 33, (1982), s. 128-132.

Özşavlı, Halil, *Abdulhamid'den Cumhuriyet'e Ermeni Yetimleri*. İstanbul 2017.

Uzundal, Edip, “Amasya Sancağı'nda Ermenilerin Propaganda Faaliyetlerine Dair Bazı Tesbitler (1890-1903)”, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2017 S1, s. 13-29.

Von Moltke, Helmuth, Gesammelte Schriften und Denkwürdigkeiten des General-Feldmarschalls Grafen Helmuth von Moltke. 8. Cilt, Briefe über Zustaende und Gegebenheiten in der Türkei, Berlin 1839.

